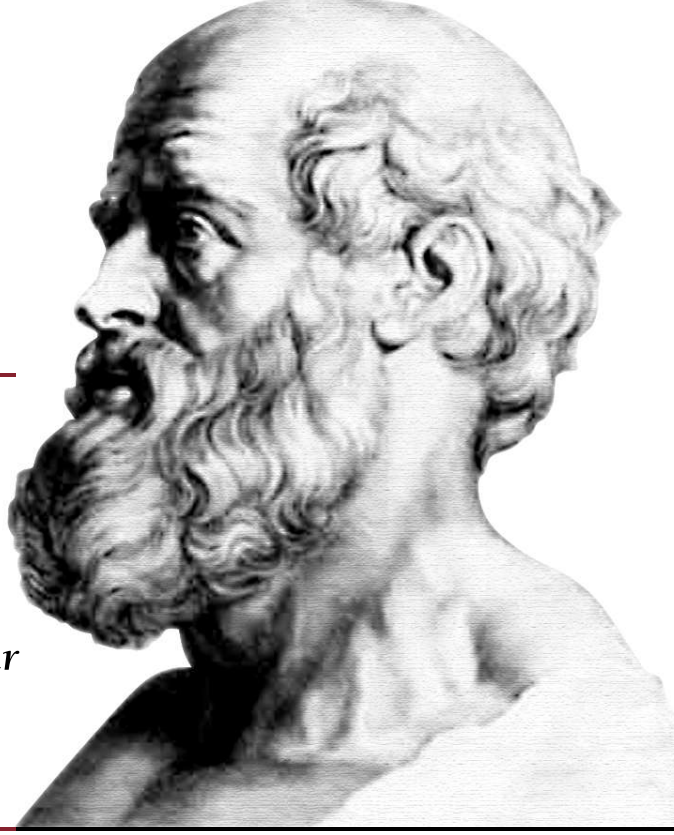

HIPOKRAT

MÖ. 460-370

Hipokrat'ın hekimlere yüklediği etik yükümlülük **primum non nocere** (öncelikle zarar verme) deyişi ile özetlenebilir. Bu deyiş ve geliştirdiği kavram yüzyıllardır hekimlik mesleğinin temel etik ilkesi olmuştur.¹

Derleyen: Dr. Timur KOLOĞLU

Milattan önce, 460'da mermeri ve yabani zeytin ağaçları ile ünlü Kos Adası'nda dünyaya gelmiştir. Kurumsal yapıların oluşmadığı bir dönemde tıbbi bilginin gelecek kuşaklara yayılması genelde babadan çocuğa geçen **ailesel** bir nitelik gösteriyordu. Homeros zamanından beri eski Yunan'da tıp **öğretilen** bir sanattı. Eski Yunan şehirlerinde tıbbi bilginin gelecek kuşaklara aktarılması aile ve bazı aristokrasi aracılığıyla gerçekleşebiliyordu.

Kos adasında da bu tür bir eğitim, **Asklepides** (Asklepiades) ailesi içerisinde babadan-oğula geçerek öğrenilebilmektedir. Bu şekildeki usta-çırak ilişkisi dışında tıbbın öğrenilmesinde başka bir yöntem bulunmuyordu. Asklepides ailesinin bir üyesi olarak Hipokrat da tıbbi, babası Heraklid (Heracleides) ve yine Hipokrat adını taşıyan büyük babasından

öğrenmişti.¹

Gerçek tababet Hipokrat'la başlamıştır denilebilir. Tedavi sanatını kuran ve bunu birtakım batıl inanışlardan kurtaran şahıs Hipokrat'tır. Hipokrat'ın hayatı hemen hemen gezmekle geçmiştir. Bütün eski Yunan'ı dolaşarak dersler vermiş ve birçok öğrenciler yetiştirmiştir. İki oğlu da babalarının etkisi ile yine hekimlik sanatını benimsemişlerdir. Hipokrat ve öğrencileri hastalıkları gayet güzel bir şekilde tarif etmişler ve bu husustaki gözlemlerini de açıkça yazmışlardır. Hipokrat'ın verem, puerperal infeksiyon ve epilepsi alanında ortaya koyduğu esaslar bugünküne o kadar uygundur ki, bunları modern bir ders kitabında bile yayınlamak mümkündür.²

Hipokrat'ın eserleri **Hipokratik Külliyyat** olarak

İskenderiye Kütüphanesi'nde toplanmış ve MÖ. 3. yüzyılda papirüs üzerine yazılmıştır.³ Yetmiş bulan çalışmaları daha sonra kitap haline getirilmiş ve 18. yüzyıla kadar tıpta klasik kitap olarak 20 asırdan uzun bir süre kullanılmıştır. 2400 yıldan beri mesleğe adım atan tüm hekimlerin değişik şekillerini okuduğu Hipokrat Yemini; sanılanın aksine Hipokrat'ın bizzat kendisi tarafından değil, büyük olasılıkla oğlu veya öğrencilerinden biri tarafından yazıya dökmüştür. Hipokrat yemini tıbbi etik ile ilgili bilinen en eski metindir ve prensipleri değişikliğe uğramış olsa bile zaman, yer, sosyal düzen ve dinlerden bağımsızdır.²

Hipokratik tıp, özde teşhis ile ilgilenmekten çok prognoz ve tedaviyle ilgilenmiştir. Yunan tıbbının günümüze kadar gelen "bilimselleşme" süreci klinik gözlemler aracılığıyla olmuştur; bu süreci ilk başlatan isim ise Hipokrat'tır. Bu nedenle de **Tıbbın Babası** ünvanını almaktadır.¹ Hipokrat, gözlem ve deneyime dayanan tıbbın kurucusudur. O'na göre Evren'de (makrokozmos) herhangi bir düzen bozukluğu durumunda, doğal yasalar hemen harekete geçerek bozulmuş olan dengeyi tekrar eski durumuna getirir. Aynı şekilde insan bedenindeki bir düzensizlik; yani bir hastalık durumunda doğa harekete geçerek bozukluğu gidererek, becerisini gösterir ve hastayı iyi eder. Böylece Hipokratik kavramlardan biri olan **Natura Medicatrix** (tedavi edici doğa) kavramı ortaya çıkar.¹

Hipokrat, hekimin hastayı tüm olarak incelemek zorunda olduğunu farkındadır. O, hastalığın gelişimini izler ve doğasına müdahale etmez, çoğu hastalığın doğal iyileşme eğilimleri olduğunu bilirdi. Doğanın iyileştirici yüzü olan **Medicatrix Natura**'nın "hastalığımızın hekimi olduğuna" inanırdı. Doğaya şans verilmelidir; böylelikle hastalıkların çoğu kendi kendine iyileşecektir. Ancak Hipokrat, gene de tıbbın varoluş nedeni olan tedavilerde bulunuyordu.

Doğa başka bir hekime ihtiyaç duymadan, ne yapar eder hastayı iyileştirir: Zira o gerçek bir "hekim" karakterindedir. Doğanın tedavi edici kuvvetleri olduğuna inanan Hipokrat'ın meslektaşlarından istediği doğanın işine karışılmasıdır. Hekimler olabildiğince az tıbbi müdahalede bulunmalı ve görevlerinin doğaya yardımcı olmak olduğunu unutmamalıdır. Varılan bu noktada Hipokrat'ın hekimlere yüklediği etik yükümlülük, çağının dünya görüşüne uygun olarak, bilgisel (bilimsel) verilerden yola çıkarak türettiği yeni bir kavramdır. Söz konusu

kavram günümüzde hekimlerin çok iyi bildiği **Primum non nocere** (öncelikle zarar verme) deyişidir. Bu deyiş ve geliştirdiği kavram yüzyıllardır hekimlik mesleğinin temel etik ilkesi olmuştur.¹ Hipokrat "Elde türlü usuller olduğu zaman az gösterişli olanı seçmelidir; avam tabakasının, gözünü faydasız bir cihazla karıştırmak iddiasında bulunmayan bir kimse şerefli bir insanın, gerçek bir hekimin hareket tarzının, böyle olması lazım geldiğini hisseder" demektedir.¹

Hipokrat çoğu hastalığın doğal iyileşme eğilimleri olduğunu bilirdi: Doğanın iyileştirici yüzü olan Medicatrix Natura'nın "hastalığımızın hekimi olduğuna" inanırdı. Doğaya şans verilmelidir; böylelikle hastalıkların çoğu kendi kendine iyileşecektir. Ancak Hipokrat, gene de tıbbın varoluş nedeni olan tedavilerde bulunuyordu.

Hipokrat'ın çeşitli buluşları arasında özellikle **Hipokrat Yüzü** tanımlaması önemli bir yer işgal etmektedir. Genel olarak abdominal sendromların ve bu arada peritonitlerin son zamanlarında teşekkül eden bu yüz ifadesi **Facies Hipocratica** terimi ile klasik tıp literatürüne geçmiştir. Burnun uzamış bir manzara göstermesi, gözlerin çukura kaçması, etrafın ve bu arada kulak ve şakak kısımlarının uçuk bir renk alması bu yüz ifadesinin karakteristik noktalarıdır. Hipokrat ölüme öncülük eden bu hali çok mükemmel bir şekilde anlatmıştır.²

Hipokrat'ın özdeyişleri de pek meşhurdur. Geniş tecrübesine dayanarak ileri sürdüğü bu vecizelerin büyük kıymeti vardır. Asırlarca evvel söylenmiş olan bütün bu sözler bugünkü klinik tecrübelerle dahi uygun düşmekte ve teyid edilmektedir. Bu özdeyişlerinden birkaçı:

- Bir yaralanmayı müteakip husule gelen konvulsiyon öldürücü mahiyettedir (Tetanos).
- Doğuştan şişman olan kimseler zayıflara nazaran ani ölüm olayları ile daha fazla karşılaşrlar.
- Delirium'dan sonra uykunun başgöstermesi iyiliğe işarettir.
- Yaşlı kimselerin hastalıkları gençlerden daha azdır. Fakat ileri yaşlarda ortaya çıkan ve kronikleşen bir hastalık insanı ölüme sürükler.
- Baş yaraları ne ihmal edilmeli ve ne de hayattan ümidi kesecek kadar cesaret kırmalıdır.

Hipokrat herhangi bir alanda uzman değildi. Her çeşit hastalığı iyi ederdi. Onun tedavisinde esas, semptomatik bir iyileşme sağlamakla beraber, iyi bir bakım ve beslenme tarzına da önem verirdi. Hipokrat herşeyden evvel hastanın menfaat ve şifa bulmasının esas olduğunu ileri sürmüş ve bunu da birtakım yasalar ve prensiplerle gerçek haline getirmeye çalışmıştır. Bugün Tıp Fakültesi'nden mezun olan her hekim, tababet sanatını icra etmeye

başlamadan önce bu kural ve ahlaki nizamaya riayet edeceğine dair yemin etmektedir.²

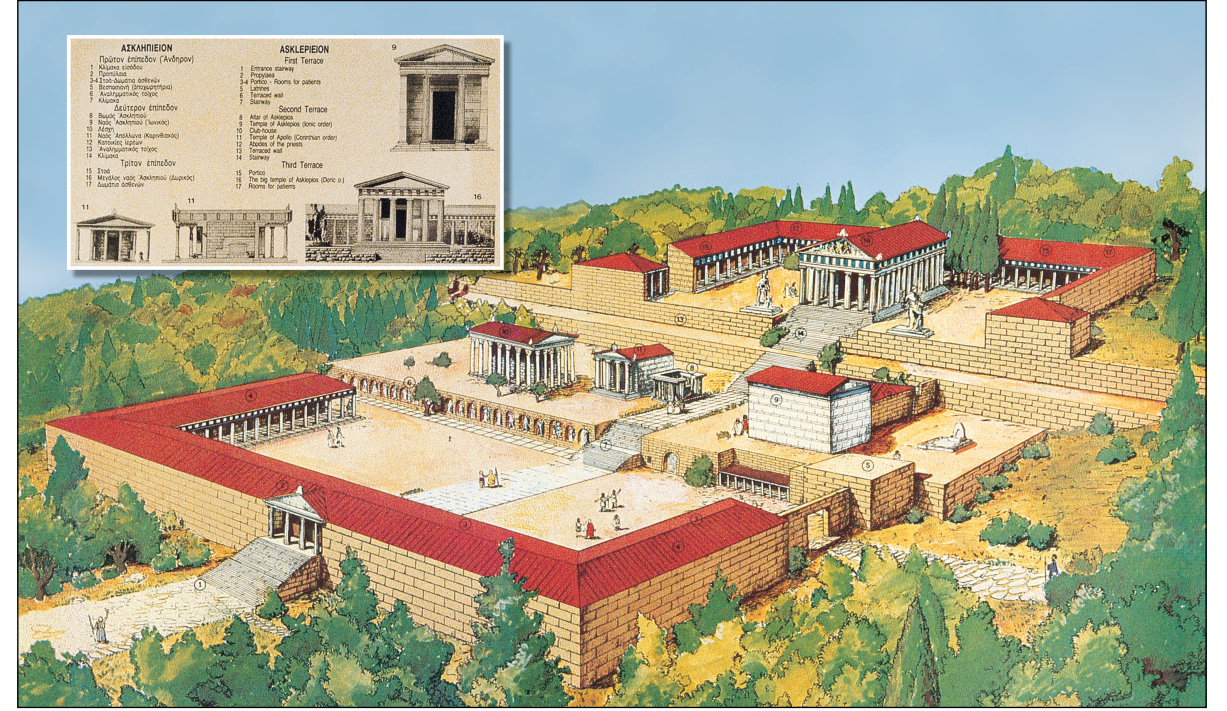
Hipokrat'ın ölüm tarihi kesin olarak belli değildir. Fakat MÖ. 370 yılında Larissa'da öldüğü düşünülmektedir.¹

HİPOKRAT'IN YEMİNİ

Şifa verici Appollo ile Aesculapius, Hygeia ve Panacea ve bütün diğer ilah ve ilaheler adına yemin ederim ki, elimden geldiği ve aklımın erdiği kadar bu yeminin emirlerini ve taahhütlerini yerine getireceğim. Tıp hocamı anam, babam kadar aziz tutacağım ve elimdeki ve avucumdakini onunla paylaşacağım; eğer bir ihtiyacı olursa yardımına koşacağım. Onun oğullarına kendi kardeşlerim gözüyle bakacağım. Eğer isterlerse onlara bu san'atı ücretsiz ve kendilerinden bir taahhüt beklemeden öğreteceğim. Kendi oğullarım ve hocamın oğullarına ve Tıp yasasına göre yeminle bağlanan öğrenciye elimden geldiği ve aklımın erdiği kadar bu san'atı anlatacak ve hasta başında muayene metodlarını öğreteceğim. Gücümün yettiği, aklımın erdiği kadar hastaların tedavi ve perhizlerini onların menfaatlerine uygun surette idare edeceğim ve her türlü zararlardan kaçınacağım. Gerek isteyenlere gerek kendiliğimden hiç kimseye zehir vermeyeceğim gibi kadınlara da çocuk düşürmek için önerilerde bulunmayacağım. Hayatımı dürüst ve samimiyet içinde san'atımı icra ederek geçireceğim. Mesaneden taş çıkarma (yahut erkekleri hadımetme) ameliyesini yapmayacağım; bu işi onunla meşgul olanlara bırakacağım. Girdiğim her eve ancak o evdeki hastaların faydasını sağlamak için gireceğim. Ve her türlü fena ve ahlaki bozan hareketlerden kaçınacağım gibi kadın ve erkek hastaları ister hür olsun, ister esir olsun ifalden içtinap edeceğim. Gerek san'atımın icrası esnasında ve gerek san'at icrası haricinde görüp işittiklerimden açıklamaya lüzum olmayanları, böyle ahvalde sır saklamayı bir ödev telakki ederek, kimseye açıklamayacağım.

Eğer bu yemin ve taahhüdü bozmadan yerine getirirsem hayattan ve san'atımdan alacağım zevk ve insanlar arasında daima göreceğim saygı bana helal olsun; eğer bu yemini tutmazsam veyahut yalan yere yemin etmişsem hayat ve san'attan alacağım zevk bana haram olsun ve insanlar arasında şeref ve itibara erişmeyeyim.

(Littrenin *Oeuvres Complètes d'Hippocrate*'ından Dr. A. Adnan Adıvar'ın çevirisi.)²

Tarihte varoldukları bilinen yaklaşık 300 Asklepieion'un en ünlülerinden Kos Asklepieion'u. 1902 yılında keşfeden Alman arkeolog Rudolf Herzog tarafından resmedilmiştir.⁴

1948 CENEVRE BİLDİRGESİ

1948 tarihli Cenevre Bildirgesi hasta karşısında, hekimlerden "hayatlarını insanlık hizmetine adanmaları" konusunda yemin etmelerini istemektedir ki, neredeyse en yüce erdemli bir tutum ve davranış örneği olabilecek böyle bir istem, Hipokrat Andı'nda bile yer almamıştır. Söz konusu Cenevre Bildirgesi'nin metni şöyledir:

Tıp mesleğine bir üye olarak kabul edildiğim şu anda;

- Kendi yaşamımı insanlığın hizmetine adayacağıma bütün varlığımla yemin ederim,
- Öğretmenlerime layık oldukları saygı ve şükranı göstereceğim,
- Mesleğimi vicdan ve ağırbaşlılıkla yürüteceğim,

- Benim için hastalarımın sağlığı en önde gelecek,
- Bana verilmiş olan sırlara, hastanın ölümünden sonra bile saygı göstereceğim,
- Meslektaşlarım, kardeşim olacak,
- Din, ulus, ırk, parti politikaları ya da toplumsal durumla ilgili değerlendirmelerin görevimle hastanın arasına girmesine izin vermeyeceğim,
- Tehdit altında olsam bile insan yaşamına başlangıcından itibaren göstereceğim saygıyı sürdürüleceğim ve tıbbi bilgimi insanlık yasalarına karşı gelecek şekilde kullanmayacağım

Bunlara bütün varlığımla, özgür olarak onurum üzerine and içiyorum.¹

TEŞEKKÜRLER:

Prof. Dr. Erdem AYDIN, Prof. Dr. Emine M. ATABEK, Doç. Dr. Şefik GÖRKEY, Doç. Dr. Arın NAMAL ve Dr. Ercüment BAKTIR'a kitap ve ders notlarından yararlanmamıza izin verdikleri için teşekkür ederiz.

REFERANSLAR

- 1 Aydın E. Hipokratik Tıp. Ankara: Hacettepe Tıp Fakültesi, Deontoloji, Tıp Etiği ve Tarihi AD. dersleri, 2004.
- 2 Baktır E. Tıp Ünlüleri ve Buluşları, Baktır E (eds.) Hipokrat Yüzü. Rehber Tıbbi Yayınlar, İstanbul Eylül 2000: 6-8.
- 3 Atabek EM, Görkey S. Başlangıcından Rönesansa Kadar Tıp Tarihi, Atabek EM (eds.) Yunan Tababeti. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi No:219, İstanbul1998: 120-127
- 4 Namal A: Yunan Tıbbi (İÜ. İst. Tıp Fak. Tıp Tarihi Ders Notları) 2004.

